108320

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

Morgenbladets kronikk 15. oktober 1948

FØR RIKSRETTDEBATTEN

Av overlæge Johan Scharffenberg.

PROTOKOLLKOMITEEN har foreslått ansvarsfrihet for den regjering og det storting som på norsk side har ansvaret for den største ulykke og den største skam i Norges historie. (Ansvaret på utenlandsk side skal bli omtalt senere.)

Da Odelstinget avgjør spørsmålet om tiltale for Riksretten, kan bare dets medlemmer velges inn i Protokollkomiteen. Av dennes nåværende 11 medlemmer tilhører 6 Arbeiderpartiet, 1 Kommunistene, 2 Høire, 1 Venstre, 1 Bondepartiet; Kristelig Folkeparti er ikke med.

Hele komiteen fraråder tiltale, men innstillingen ble allikevel ikke enstemmig som opprinnelig planlagt. Arbeiderpartiets medlemmer og kommunisten ville nemlig ikke innrømme at Regjeringen hadde gjort seg skyldig i forsømmelser som kunne være grunnlag for tiltale. De fire «borgerlige» medlemmer tilrådet at Odelstinget skal dadle visse feil, men allikevel ikke reise tiltale.

I Odelstinget vil det neppe bli stilt forslag om riksrett, og det får da bare valget mellom henleggelse uten eller med kritikk. Hvis de fire «borgerlige» partier for en gangs skyld kan enes, vil avgjørelsen følge partilinjer.

Partistillingen er:

	Odelsting	*Lagting*
A	56	20
K	8	3
H	19	6
V	15	5
B	8	2
Kr. F	6	2
	112	38

Av Arbeiderpartiets 56 representanter i Odelstinget var 5 (Monsen, Nygaardsvold, Støstad, Torp, Wold) medlemmer av den regjering hvis ansvar blir prøvd. Selvfølgelig har de rett til å forsvare seg (det skulle Koht og Ljungberg også hatt), men de burde være ugilde ved voteringen. Det er neppe adgang til å kalle inn deres varamenn, og dessverre er det ikke tillatt i Stortinget å la være å stemme (som i Sveriges og Danmarks riksdager), men hvis de ville «gå i gården», ville utfallet bli 60 (52 A og 8 K) mot 48 «borgerlige». Og dette skal så gjelde som «folkets» dom.

Jeg ønsket oppgjør om 9. april allerede ved valget i 1945, men det ble holdt under Fellesprogrammets korte idylliske borgfred. Dengang var forresten velgernes flertall dessverre fantastisk uvitende om de virkelige forhold. Nå kjenner våkne velgere en god del mer, dog langtfra hele sannheten, men de fleste velgere er saktens ennå hildet i forestillingen om et uforutseelig og grunnløst tysk «gangsteroverfall». Her burde en saklig debatt, med vitenskapelig sannhet som eneste formål, kunne klarne forestillingene, men kjenner selv Odelstingets fleste medlemmer hele forhistorien?

Jeg bare spør, korridorene er terra incognita for meg. Men jeg har søkt å trenge til bunns i forhistorien helt fra unionsbruddet 1905 og har i sentrale spørsmål nådd fram til vurderinger stikk mot de gjengse. Dog har jeg ikke hatt adgang til Undersøkelseskommisjonens store utrykte materiale (det er min egen skyld, jeg avslo daværende justisminister Cappelens inntrengende oppfordring om å motta oppnevnelse til medlem, — jeg ville stå ubundet av diskresjonære hensyn). Hvor upartisk kommisjonen sikkerlig har søkt å arbeide, bør dens materiale bli tilgjengelig for andre forskere.

Navnlig bør dog Utenriksdepartementet la sakkyndige utarbeide en norsk hvitbok lik den ypperlige svenske «Förspelet till det tyska angreppet på Danmark och Norge den 9. April 1940». Alle meldinger til Regjeringen, alle dens egne, Stortingets og utenrikskomiteens hemmelige forhandlinger, alle viktige opplysninger i utenlandske arbeider bør sammenstilles med vitenskapelig objektivitet, deriblant de utvilsomt ekte engelske og franske dokumenter i de tyske hvitbøker. Hvor mange av Odelstingets medlemmer kjenner dem?

Odelstinget burde selv kreve en slik dokumentsamling og utsette debatten til den foreligger. Dette ville føre til utsettelse over valget i 1949. Derved ville velgerne selv kunne ta standpunkt i tiltalespørsmålet, som ved valget i 1882, da kunne det bli en virkelig folkedom.

Men det er naturligvis ingen utsikt til at Odelstinget vil gå så langt i søken etter sannheten.

Da jeg anser «rettferdig» straff som en illusjon, legger jeg ikke vekt på å få medlemmer av regjering eller storting tiltalt, men bare på å få den hele sannhet fram.

Ansvarsfrihet for disse ansvarlige fordi deres forsømmelser skyldtes feilvurderinger, gjør rettsoppgjøret skjevt, gjør det delvis til seierherre[illegible] over [illegible]e slagne. Mange er dømt til streng straff for mer unnskyldelige feilvurderinger enn dem Regjeringen og navnlig Stortingets presidentskap og Ja-stemmer gjorde seg skyldig i.

Er det en fornuftig ordning å drøfte Regjeringens og Stortingets forhold i én og samme debatt? Det ville gi bedre oversikt å ta dem hver for seg.

Personlig anser jeg presidentskapets forhold som mest graverende.

Regjeringen ønsket utvilsomt å holde Norge utenfor krigen. Nygaardsvold avslo lojale forslag om samlingsregjering for ved valget i 1940 å kunne glimre med at Regjeringen ved sin visdom hadde reddet freden. Først på Hamar, 9. april, fant han tiden passende for regjeringsomdannelse.

Regjeringen feilet av mangel på vurderingsevne, dog blir en skipper ikke frikjent om han av udugelighet kjører skuten på grunn.

Men *presidentskapet* visste hva det gjorde, det var advart forut, det turet fram etter Kongens og Regjeringens avslag. Etter frigjørelsen *løy* det i offentlig dokument, nektet at det i tilleggserklæringen 18. juni 1940 «*forpliktet*» seg til å søke utvirket stortingsvedtak for kongehusets tilbaketreden, og selv etter at jeg hadde dokumentert denne løgn, tiet det.

Det er dessverre ikke offentliggjort referat av formiddagsmøtet 18. juni 1940, med det voldsomme press på Høires representant *Bærøe* som først nektet å underskrive oppfordringen til Kongen om å abdisere.

Om presidentskapets bønnskrivelse til Hitler uttalte Undersøkelseskommisjonen (innstillingen s. 269) at dens «form og innhold er av den art at en kunne ønske det aldri var fremkommet fra noe norsk hold — enn si fra det norske stortings presidentskap». F. eks. det absurde forslaget om prins Harald som konge etter freden!

Forts. side 8.